

10/11 - 1990

I august 1914 svingte de tyske arméer i et stort sveip gjennom Belgia inn i Frankrike. Grev Helmuth Johannes Ludwig von Moltke var generalstabssjef, men en nøler som ikke trodde på den Schlieffenplan operasjonen var lagt opp etter. Han skrev i brev til sin kone med medfølelse om de ulykker krigen bragte med seg. Og i en avgjørende fase foran Paris sendte han oberstløytnant Hentsch fra sin stab for å koordinere fløyarmeenes operasjoner. Hentsch mente at hvis franskmennene kom over Marne, var 1. armé truet fra to kanter og måtte gå tilbake. Han ga ordre om tilbaketrekning av 2. og 1. armé. Resultat: Det tyske angrep stanset og ble fastlåst i en årelang skyttergravskrig som ikke lot seg vinne med datidens militære midler.

Det tyske angrep mot Frankrike i den annen verdenskrig var lagt opp med Schlieffenplanen som mønster. Angrepskilen skulle være så dyp at man ikke behøvde bekymre seg om flankene. Farten skulle utnyttes og pansertroppene ikke vente på infanterikorpsene.

Fremrykningen gikk så fort at Hitler beordret overkommandoen at man utsatte flankene. Da panserdivisjonssjef Guderian fikk stoppordre ved Oise, dro han tilbake til sin armésjef og ba om avskjed hvis han ikke fikk fortsette. Han fikk fortsette. Men foran Dunkerque/Dünkirchen, måtte også han stanse.

Man kan spørre om det var lærdommen fra Marne i august 1914 som forledet Hitler til å la von Paulus' styrker bli i Stalingraden til katastrofen var uunngåelig?

Fart var det også over Weserübung, angrepet på Danmark og Norge. Dessuten tyske feilvurderinger som vi ikke hadde, eller ikke så muligheten, for å utnytte. Feltmarskalk Kesselring skriver bl.a. at med Falkenhorsts lille stab var en hørledelse på krigsskueplassen ikke mulig. "Det grenser næsten til et under", sier han, "at operasjonen med sine mange feil og tilfeldigheter allikevel kunne føre til resultat."

I det direktiv von Falkenhorst fikk da han 20. februar meldte seg for Hitler, gis tre grunner til operasjonen. At England ikke ved å besette Norge, faktisk også skal beherske Sverige og Østersjøen. At England ikke fra Norges sydkyst skal kunne stenge Den tyske bukt og sperre u-båtene inne. At Narvik og jernmalmen var avgjørende for tysk krigføring.

General von Lossberg (som hadde tjenestegjort som oberstløytnant i Overkommandoen 1940) forteller (i sin bok "Im Wehrmachtführungstab") at et nytt spenningsfelt oppstod ved at man var redd Sovjet kunne tenke seg å føre Finlandskrigen frem til isfri havn på norskekysten, og at Frankrike-Storbritannia ville sette seg fast i Norge for å hindre det.

Han forteller også at man ved årsskiftet 39/40 begynte å planlegge

Norgesfelttoget i en stab under Jodl, men en representant for hver forsvarsgren. Man fant ut at det enkleste var et angrep på Syd-Norge, men at en slik begrensning utelukket seg selv, fordi man da regnet med at England ville ta Narvik. Stabens studie ble levert Falkenhorst 21. februar.

Kommandoforholdene ble ordnet slik at Falkenhorst stod direkte under Hitler. Overkommandoen ble sjaltet ut av kommandolinjen. Falkenhorst ønsket fly- og marinestridskrefter underlagt seg, men han fikk dem bare til støtte.

Von Lossberg syntes de ukene som nå fulgte var særdeles interessante. Mangelen på skip var meget merkbar. De få hurtige fartøylene, jagere og kryssere, ble brukt til Bergen, Trondheim og Narvik. Hitler innkalte stadig Falkenhorst til orienteringer, fordi han regnet med muligheten av at engelskmennene kunne komme ham i forkjøpet, og fordi han ville ha avsluttet Norgesfelttoget før han satte inn våroffensiven mot Frankrike.

To interessante, blant norske lesere ikke alment kjente fenomen fra kampen om Narvik, skal her trekkes frem, selv om ~~et av dem ikke har sammenheng med det undertegnede hittil har skrevet om i disse betraktninger.~~

Admiral Dönitz gir i sine memoarer en oversikt over bomskudd med torpedoer fra u-båtene. Det skytes mot tydelige mål og innretningen kontrollert nøyaktig. Torpedoene går i feil dybde, detonerer for tidlig eller er direkte bommer. Fire angrep på Warspite, fjorten mot en krysser, ti mot jagere og ti mot transportfartøyer = resultat ett transportfartøys ~~senket.~~

Det kan ha hatt betydning for at de britiske flåteangrep på Narvik, spesielt 10. og 13. april, ga så gunstig resultat: Samtlige ti tyske jagere satt ut av kamp eller senket.

Terje Baalsrud har i sin bok "Stalin-Hitlerpakten" betegnet det som tvilsomt om Tyskland kunne gått til angrep på Norge, med Narvik, hvis Hitler ikke hadde kunnet ha tankere klar i en sovjetisk havn i Murmanskfjorden på forhånd. Bare en av disse tankerne, med drivstoff for jagernes retur til Tyskland, kom til Narvik 8. april, nemlig Jan Wellem. Von Lossberg skriver at en av grunnene til jagernes misere under det britiske angrepet var at de hadde for lite drivstoff. I de trange fjordene satt de som i en musefelle.

Fregattenkapitän Georg von Hase har i "Die Kriegsmarine erobert Norwegens Fjorde" beskrevet situasjonen for tyskerne rimelig nøkternt. ~~Særlig~~ er det interessant å se hva de greide å skaffe seg av våpen, uniformer og forsyninger. (Terje Baalsrud har tatt opp samme spørsmål i et manuskript)

- At bare Jan Wellem nådde Narvik, og mangelen på tyske kystbatterier var en stor svakhet i kampen om Narvik.

- Kommodore Bonte, jagergruppens leder, betraktet situasjonen for troppene som var landsatt, som ytterst alvorlig og beordret alle håndvåpen avgitt til avdelingene på land.

- Proviant ble berget fra Jan Wellem, av største betydning for kampen videre.

- Etter det britiske angrepet 10. april brukte man dagen til, med alle midler, å berge fra fartøyene det som kunne komme til nytte for den videre krigføring på land. Det lyktes å få løs en 3,7 cm dobbeltløpet luftvernkanon tre 2-cm-luftvernitraljører med ammunisjon og dessuten 12,7-ammunisjon.

- Provianten som ble berget ble, med lastebiler, stillet til divisjonens (Dietls bergjegere) disposisjon.

- Jagerbesetning ble avgitt til å besette jernbanen, laste og losse lastebiler i forbindelse med tømningen av Jan Wellem og handelsfartøyene.

- Skyts fra de britiske fartøyene ble berget av artillerimekanikere fra jagerne.

- Materiell ble berget fra jagerne, ble brakt til Hotel Royal, Yrkesskolen og havnelager. Personellet ble utrustet med norske våpen som var tatt fra lagrene på Elvegårdsmoen.

- Den 12. april blir personalet utstyrt med ullgensere (islendere?), godt føttøy og hvite duker til kamuflasje, tatt fra norske lagere. Hvert ledig øyeblikk blir brukt til å tømme fartøyene.

- På ordre fra divisjonen blir Marinebataljon Erdmenger satt opp av jagerpersonell. Mannskapet på en av de andre jagerne er sterkt medtatt etter opphold i det kalde oljelaget i sjøen. De blir forlagt i "Seemannshaus". Der blir dette kompaniet utstyrt med ny bekledning, helt med erobrede norske uniformer (!) ("Die Kriegsmarine erobert ..." s 139)

- Man har følelsen av at den kritiske periode som oppstod etter landingen, er overvunnet, Tross den uventede norske motstand, er det foreløpig ikke ført frem noe angrep mot byen. Forbindelsen med Elvegårdsmoen skjer med fergen. Fordeling av de rikelige lager med håndvåpen derfra er i gang.

Den 13. april kom et britisk flåteangrep, ledet av Warspite, og avgjorde de resterende jageres skjebne.

- 14. april ordremøte hos Dietl: - Narvik skal holdes, hva som enn kommer. De skipbrudne jagermannskaper blir forsynt med våpen og klar fra Elvegårdsmoen ved hjelp av fergen.

- 15. - 16. april: - Jernbanegruppen av besetningene drar med et improvisert pansertog i retning av den svenske grense. Fremdeles er man opptatt med å tømme fartøyene for proviant og utstyr.

- Engelskmennene snakker i sin rapport fra 13. april om "kystbatterier". Det må være oppstillingen av skipsskyts fra britiske fartøyer som har gitt det inntrykket. Det er dessuten berget luftvern og også fra de siste jagerne.

- 17. april blir det organisert en marineskiløperavdeling til rekognoseringsoppdrag. Alt som er av skistøvler og skibukser i Narvik blir kjøpt (?).

- 18. april om kvelden blir alle falne i tiden 10.-18. april lagt i en massegrav ved kirken. Graven sprengt ut i den frose bakken.

- 20. april - Førerens fødselsdag - under Dietls tale i Hotel Royal, åpner plutselig en krysser og to jagere ild like under Hotel Royal. Fergen over Rombakken blir ødelagt.

- 22. april. Kl 2300 oppfordrer Tromsøgendarer Narviks befolkning til å forlate byen. Et storangrep på byen forestår. Så vidt von Hase.

Hans beretning viser at det ikke var dårlig med våpen, uniformer og forsyninger ved de tyske styrker i Narvikområdet. Den situasjonen var allerede vanskelig.

Hvordan oppfatter overkommandoen i Tyskland Dietls situasjon?

Von Lossberg forteller at jagersjefen Bontes død gjorde inntrykk. Når Dietl ikke gikk med samtidig, skyldes det at han - istedenfor å bli over i jageren etter middagen sammen med Bonte - dro tilbake til Hotel Royal.

De britiske krigsskipene behersket innseilingen til Narvik. Dietls stilling ble utvilsomt vanskelig, skriver von Lossberg, for i Midt-Norge stod også engelskmenn, og det var ikke mulig å unnsette Narvik innen en overskuelig tid. Avstanden var meget stor (ungeheuer). I nordområdet hersket polarvær til langt på våren. Den dårlige veien nordover - vi har i de neste årene bygget den ut til en god vei - lå i dyp sne og førte dessuten over flere brede fjorder. Forteller von Lossberg.

I Rikskanselliet, fortsetter han, "war in diesen Tagen der Teufel los". Han forteller at Hitler var dypt bekymret for Dietls tropper, både fordi han kjente Dietl godt fra München, og fordi det var østerrikere, Hitlers egne landsmenn. Det ble kastet ned ammunisjon, truger o.s.v. og forsterkning med fallskjermjegere forberedt. Den organisering som var nødvendig for det, ble vanskeliggjort ved at Hitler blandet seg inn i det med enkeltavgjørelser. Göring kom med forslag om at man skulle sende en stor oseandamper og hente Dietl og hans folk med den. "I slik omgivelser trengte man Jodls sinnslikevekt for ikke å bli desperat."

Von Lossberg forteller så - det kan ha vært 18. april - at han fikk mottok en viktig melding til Dietl fra Rikskanselliet. Den skulle snarest sendes chiffrert som telegram til Dietl. Meldingen var skrevet av Keitel, hadde Hitlers underskrift, og beordret Dietl og hans tropper til å forlate Narvik og dra til Sverige for å bli internert der.

Von Lossberg forteller at han ble både rasende og ute av seg. For det første var Narvik angitt som livsviktig på grunn av Tysklands behov for jernmalmen, og for det andre var de fleste av Tysklands jagere ofret der. Og nå ville Hitler oppgi dette stedet!

Von Lossberg dro til Rikskanselliet og traff Jodl og Keitel i det store kartrommet. Der meldte han seg og sa samtidig at han hverken ville eller kunne sende meldingen. Han minnet Jodl og Keitel om tabben fra Marne i 1914. En meget usedvanlig ytring av en oberstløytnant overfor en generaloberst. Keitel ble stum og gikk. Etterpå sa Jodl at han mente at Førerens beslutning var helt feil. "Etter de siste dagers bekymringer hadde Hitler selv diktert meldingen, og den var ikke til å endre". Jodl erklarte seg enig i at von Lossberg kunne forelegge meldingen for hørsjefen og prøve å få ham til å forandre den.

Litt etter stod von Lossberg overfor Brauchitsch og forklarte saken.

Brauchitsch fant Hitlers ordre like feilaktig som von Lossberg og Jodl, men hverken kunne eller ville gripe inn. Falkenhorst og Dietl var ikke under hans kommando, men stod direkte under Hitler. "Til det skravlestedet (Schwatzbude = Rikskanselliet) drar jeg ikke frivillig," erklarte Brauchitsch.

Von Lossberg gir denne kommentar: - Jeg må her føye inn at forholdet mellom Hitler og Brauchitsch var blitt stadig dårligere i den siste måneden. Hitler hadde overhodet ikke noen forståelse for at det arbeidet høye kommandoledd utførte krevde fasthet, og at det gikk ut over avdelingene når han grep inn i enkelte taktiske detaljer.

Von Lossberg regnet med dette svaret og hadde tenkt ut en annen løsning. Nettopp i disse dager ble Dietl forfremmet til generaløytnant. Han ba hærjefen undertegne et telegram som lød: - Gratulerer med forfremmelsen. Jeg har full tillit til at De forsvarer denne så viktige stillingen for Tyskland til siste mann. Brauchitsch undertegnet. Men før von Lossberg gikk, "fortret han sin bekymring for hvordan det ville gå under vestoffensiven, når Hitler fikk nerver og gå opp allerede ved en situasjon som den i Narvik"-

Brauchitsch var av den gamle tyske generalstabsskole. Pansergeneralen Guderian mener at motsetningsforholdet mellom Hitler og Brauchitsch allerede etter Polenfelttoget var grunnen til at hærjefen, Oberkommando des Heeres, ble sjaltet ut som kommandoledd under Norge-felttoget. Det var uenighet om angrepsplanen mot Frankrike også, likesledes om Russland-felttoget. Det kom til endelig brudd i desember 1941. Etter 19. desember 1941 hadde Hitler overtatt all kommando, og den tyske generalstab etter preussisk mønster, var ute.

Fra Brauchitsch dro von Lossberg til Jodl i Rikskanselliet, viste ham gratulasjonstelegrammet til Dietl og sa at det ville han sende. Jodl trykket von Lossberg i hånden og sa at han neste dag ville ordne saken med Hitler, Hitler ville sikkert finne det umulig å beordre Dietl til Sverige etterat Brauchitsch hadde sagt at Dietl ville bli på sin post og kjempe til siste mann.

Von Falkenhorst ga sine divisjonssjefer oppdrag, og overlot løsningen til dem. I det store rom som Norge utgjorde, var divisjonene, ofte bataljonene, helt avhengige av å kunne ta initiativ og opptre selvstendig. Falkenhorst var sikkert vel tilfreds med at sambandet til Hitler i Rikskanselliet var så vanskelig at unødige inngrep fra Hitlers ble unngått.

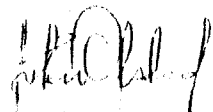
Von Lossberg trekker frem noe som ikke er alminnelig kjent. Han sier at hvis britene hadde fått fast fot i Norge, ville Tyskland ha ført krigen gjennom Sverige. Hele Skandinavia ville blitt krigsskueplass.

Narvik ble til siste slutt Hitlers bekymring. Han holdt seg orientert om all sikring av Narvikområdet og lot bygge store kystbatterier i den hensikt. Restene står fremdeles som minnesmerker over Hitlers angst for engelsk invasjon i Norge, med Narvik som et hovedmål.

Han sa til Falkenhorst: - Hvis jeg hadde vært Churchill, ville jeg ha tatt Narvik og de svenske malmområder, selv om det hadde kostet meg en million menn!

Så viktig var Narvik. Og så lett kunne det vært tapt for Hitler, ved hans egen ordre i april 1940.

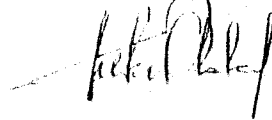
Hamar, 10. november 1990

Anton Olstad olst a phil

Redaktøren, Norsk Militært Tidsskrift

Tror denne korte artikkelen inneholder endel "nytt" stoff.
Det tar vel ikke lang tid å avgjøre om du vil bruke den
eller ikke?

Vennlig hilsen

Kommer i januarnummeret 1991
Mg til a Hamar